

FOTO: AXESS

God årgång

Eliot och Woolf: oeniga om James Joyce.

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

LITTERATUR

Ezra Pound var som rådgivare och promotor indragen i en rad unga författares strävanden före, under och efter första världskriget. Samtidigt som han själv utvecklade en vidlyftig produktivitet som poet, essäist och kritiker hjälpte han oegennyttigt andra författare. Han läste manuskript och kom med handfasta förslag till strykningar och förbättringar. Hans mest kända ingrepp var att övertya T S Eliot om att stryka ner den första versionen av *The Waste Land* till halva formatet, från drygt 1 000 rader till cirka 500. Men Eliot var långt ifrån den enda Pound hjälpte på detta handgripliga sätt. Även som förmedlare av förlagskontakter var han påpasslig. Sin viktigaste insats på detta senare område gjorde han genom att ordna så att James Joyces första roman *A Portrait of the Artist as a Young Man* publicerades som följetong i tidskriften *The Egoist* för att sedan, medan kriget härjade i Europa, ordna så att den blev utgiven i bokform 1916 av en förläggare i New York.

Eliot i all ära, men i Pounds egna ögon var och förblev Joyce den största av hans upptäckter. När Joyces andra roman

Ulysses publicerades på författarens 40-årsdag den 2 februari 1922 uppfattade Ezra Pound detta som en händelse av så omvälvande dignitet att han föreslog att den kristna tideräkningen skulle skrotas. År 1922 borde kallas ”1 p.s.U”, *post scriptum Ulysses*, skriver Pound i ett brev till den amerikanske kritikern HL Mencken.

Eliot var enig med Pound om Joyces omvälvande betydelse. Han uppfattade själv *The Waste Land* som ett verk tillkommet i skuggan av *Ulysses*. Den konciliant Eliot hade ena benet i kretsen kring sin landsman Ezra Pound med frändskaper som W B Yeats, Wyndham Lewis, Robert Frost och James Joyce. Det andra benet hade han i Bloomsburygruppen. När Eliot försökte förklara Joyces förtjänster för Virginia Woolf och de andra i hennes krets möttes han av missstro. Woolf fick för sig att Eliot insinuerade att vad hon eftersträvade att åstadkomma i sina romaner gjordes bättre av Joyce. När hon väl började läsa Joyces roman växte hennes illa dolda avund till öppet förakt. I ett brev skriver hon så här om den: ”An illiterate, underbred book it seems to me: the book of a self-taught working man.”

Den som lockade Virginia Woolf att uppfatta Joyce som obildad och råbarkad

var antagligen Clive Bell, den främste kritikern i Bloomsburykretsen. Bell hade nämligen träffat Joyce i Paris sommaren 1921 och rapporterat i brev hem till London om denne vulgäre irländare och karakteriserat honom som ”underbred and provincial beyond words: and what an accent”. Nej, något kultiverat intryck gjorde tydligen inte James Joyce med sin Dublindialekt. I den högborgerligt förnåma Bloomsburygruppen avfärdades han redan före läsning som en oborstad pratmakare och *dirty paddy* från det efterblivna och provinsiella Dublin.

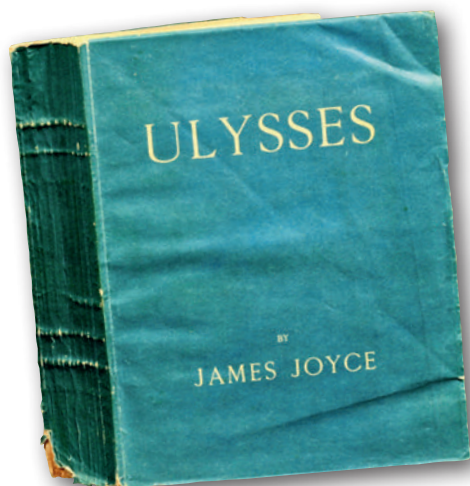
Den som citerar Clive Bells fisförnåma rapport från ett sammanträffande med James Joyce och tänker sig att denna kan ha spelat en inte obetydlig roll för Virginia Woolfs motvilja att ens läsa irländaren, är den amerikanske litteraturvetaren och kritikern Bill Goldstein, som är ett välkänt ansikte på NBC, där han intervjuar författare och recenserar nyutkomna böcker i teveprogrammet *Weekend Today in New York* – och som dessutom är grundare av och redaktör för New York Times webbsida om böcker. I sin nya bok *The World Broke in Two* behandlar Goldstein fyra författare som var verksamma i skuggan av James Joyce och Marcel Proust, >>

nämigen Virginia Woolf, T S Eliot, DH Lawrence och E M Forster.

I sin närgångna skildring av dessa fyra koncentrerar sig Goldstein på deras förehavanden just år 1922, då *Ulysses* publiceras och en engelsk översättning av Proust börjar utkomma under titeln *In Search of Lost Time*. Uppenbart är att Goldstein har vissa poänger med sin framställning, men man kan verkligen fråga sig hur det är möjligt att infoga vare sig Forster eller Lawrence i Joyces skugga. Eller i Marcel Prousts.

Störst bekymmer har Goldstein naturligtvis med DH Lawrence. Det märks för övrigt redan av hans sätt att benämna honom. Efter att inledningsvis ha informerat oss om att Lawrence som pojke vanligen kallades Bert, prövar Goldstein att kalla honom så i den beskrivning som ges av hans bakgrund och uppväxt. Sedan blir det Lawrence, rätt och slätt, medan de övriga tre författare han behandlar kallas Virginia, Tom och Morgan på ett intimiserande sätt som ibland kan te sig klibbigt. I avsnitten om Lawrence finns hela tiden en distans. Och frågan är om inte Lawrence i själva verket ligger ganska långt från Goldsteins ämne. Visserligen utsätts Lawrences roman *Women in Love* för ett sedlighetsåtal i USA, liksom Joyces *Ulysses* skulle komma att göra ett antal år senare. Men ungefär där upphör likheterna. Lawrence verkar ha varit lika ointresserad av Joyce som Joyce var av Lawrence. Visst var Lawrence angelägen om att få läsa *Ulysses*, den roman som alla pratade om, och han bad sin förläggare sända honom ett exemplar. Lawrence läste här och var i romanen, men tyckte sig inte komma in i den, så han skickade tillbaka boken, tackade för lånet och skrev: "I am glad I have seen the book, since in Europe they usually mention us together – James Joyce and D H Lawrence – and I feel I ought to know in what company I creep to immortality."

Tja, djupare än så var säkerligen inte intresset. Lawrence, maniskt kreativ, var helt uppslukad av sitt eget författarskap och som bekant produktiv fram till sin död vid 44 års ålder 1930. Han hade inte tid att läsa James Joyce. Hellre läste han

Ulysses: epokgörande.

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

då EM Forster, inte för att han kände sig befryndad med denne, men därför att Forster liksom han själv var en berest karl som gärna skrev om upplevelser i länder långt från England. "To me you are the last Englishman", skriver Lawrence i ett brev till Forster, "And I am the one after that".

Att den modersbundne, homosexuelle och som person tydligen ängslige Forster stod på god fot med Lawrence är en av de överraskningar som Goldstein kommer med. Annars är han i sitt porträtt av

"Varför slafs i sig rått kött när man få det tillagat? Den frågan ställer Woolf angående sin läsning av Ulysses."

Forster mest upptagen av dennes sexuella läggning och av det faktumet att denne blyge man först vid 37 års ålder lyckades göra sig av med oskulden. Porträttet av Forster är i mina ögon onödigt närgånget men framstår ändå som beskyddande, liksom buret av en övertygelse om att E M Forster är för fin och ömtålig för den här världen. Jag har svårt för den patroniserande attityd som Goldstein visar gentemot den "Morgan" han beskriver. Och jag tror inte för ett ögonblick på att Forster blev lamslagen av att läsa Proust och Joyce så till den grad att han efter *A Passage to India* (1924) aldrig mer tog sig samman att skriva en ny roman, trots att han levde till 1970. Nej, bristande skaparkraft var snarare problemet. Mellan *Howards End*,

utkommen 1910, och *A Passage to India*, utkommen 1924, publicerade Forster inga romaner. Han var tidigt produktiv som romanförfattare, men slocknade i förtid. Han övergick till att bli kritiker, reseskildrare och så småningom radioman.

Men tanken att han skulle ha blivit förlamad av att jämföra sig själv med Joyce eller Proust finner jag långsökt. Goldstein nämmer den möjligheten, men lyckas inte presentera något belägg för saken. Det verkar mest vara en förevändning att ta med Forster i framställningen.

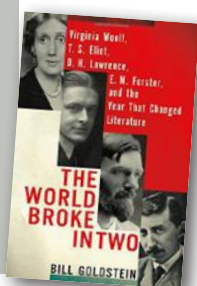
De två som otvivelaktigt platsar i sammanhanget är T S Eliot och Virginia Woolf. Eliot var en hängiven beundrare av Joyce och välkomnade *Ulysses* som ett mästerverk i en recension tryckt i tidskriften *The Dial*. Originellt nog skriver han att den inte är en roman, för "romanen är en död form". Joyce själv lär ha höjt på ögonbrynen inför detta och andra inslag i Eliots recension, men uppenbart var att Joyce i Eliot trots allt hade en varm anhängare, som dessutom skulle återkomma till ämnet i en berömd essä om Joyce och den mytiska metoden. När Eliot sjösatte sin tidskrift *Criterion* lät han i första numret trycka en essä om Joyces roman, skriven av Valery Larbaud. Ezra Pound var naturligtvis nöjd med Eliots insatser för att sprida kännedom om Joyce och hans väl-skrivna lovprisningar, men en som starkt ogillade dem var Virginia Woolf.

Varför slafs i sig rått kött när man få det tillagat? Den frågan ställer Woolf i ett brev angående sin läsning av *Ulysses*. Att hon karakteriserar författaren som

självlärd och obildad faller tillbaka på henne själv, påpekar Goldstein påpassligt, för själv saknade Woolf akademisk utbildning, medan den brådmogne Joyce redan som 20-åring tog en akademisk examen, *bachelor of arts*, vid det katolska universitetet i Dublin, där han uppfattades som en så osedvanlig språkbegåvning att han till och med blev erbjuden en amanuensisjänst, vilken han dock tackade nej till. I brev till andra medlemmar i Bloomsburykretsen ondgjorde hon sig över Joyce och hans skriande brist på god smak och konstnärlig finess. Hon var arg på Eliot. Vanligtvis kände hon sig osäker i Eliots sällskap, osäker och obekvämlig inför Eliots i hennes ögon alltför stela beteende och akademiskt präglade konversation, och nu var hon plötsligt angelägen om att få träffa honom för att säga honom ett sanningens ord om den råbarkade irländaren och hans roman, som enligt hennes mening bara bestod av en serie litterära *stunt-tricks*. Hon var mycket säker på sin sak och såg tydligen fram emot att läsa lusen av Eliot.

Smärtsamt uppenbart är att Woolf uppfattade Joyce som en konkurrent och att hon gjorde allt som stod i hennes makt för

THE WORLD BROKE IN TWO
VIRGINIA WOOLF, T S ELIOT,
DH LAWRENCE, E M FORSTER,
AND THE YEAR THAT
CHANGED LITERATURE
BILL GOLDSTEIN
Henry Holt and Co 2017

att förtala honom och hans roman. De två var jämnåriga, därmed potentiella rivaler, och skrivierna om Joyce retade henne så till den grad att avunden fick en menlig inverkan på hennes eget arbete. Enligt egen utsago läste hon bara de fem första kapitlen av *Ulysses* och lämnade sedan över den till sin make Leonard, kritikern, som nyfiket läste hela. Själv började Virginia Woolf istället läsa den engelska översättningen av Marcel Proust. Hon blev lika hänförd av Proust som hon känt sig fränstött av Joyce.

I sin vurm för Proust frågade sig Woolf vad som återstod att skriva efter den oförläpnelige fransmannens roman-svit. Vreden över Joyce och skrivierna om honom hade stört henne i arbetet med *Mrs Dalloway*, men när hon fullbordade denna roman, 1925, var hon kringvärvd av Prousts atmosfär. Hon skriver i sin dagbok: "I wonder if this time I have achieved something? Well, nothing anyhow compared with Proust, in whom I am embedded now." Ännu tydligare anar man Prousts närvaro i hennes följande roman *To the Lighthouse* (1927), där hon också infogar ett tydligt eko i titeln på den korta men helt centrala mittsektionen. Denna har rubriken "Time Passes".

Joyce var för vulgär för Virginia Woolf. Dessutom var han provocerande nog lika gammal som hon. Who is afraid of James Joyce? Virginia Woolf. Hon tydde sig till Proust och valde att spela ut fransmannen mot irländaren, till exempel genom att övertala Eliot att skriva till Proust för att be om ett bidrag till tidskriften *Criterion*. Eliot hade inte läst en rad av Proust, men han skrev ändå ett brev till honom sommaren 1922. Till sin besvikelse fick han aldrig något svar. Marcel Proust var sjuk och dog senare samma år, i november.

Bill Goldsteins bok om det omtumlande engelska litteraturåret 1922 bjuder bitvis på livfull och spännande läsning. Framställningen kryllar av detaljer och dryper av skvaller som Goldstein har fiskat upp ur de behandlade författarnas brev. Åtskilliga av dessa detaljer framstår som överflödiga och är intressanta huvudsakligen ur förlags- och bokhistorisk synvinkel. Även en del av skvallret är överflödigt. Som läsare kan man nog känna att man ibland får veta mer om författarnas vandel än man har lust med, sådant som inte tillför något väsentligt till förståelsen av författarna eller deras verk utan mest bara är endera kuriosor eller intima upplysningar om sexvanor eller psykiska kriser. ❀